

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

MITSKA POVIJEST ČOVJEČANSTVA

HORE
Čuvarice sklada

Hans Christian Andersen

Odgojna vrijednost narodnih priča

LIKURGOV PEHAR

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

12 | 2023. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 MITSKA POVIJEST ČOVJEČANSTVA

Julian Scott

10 SURADNJA, ZAKON I MIT – TEMELJI CIVILIZACIJE

Sabine Leitner

11 ODGOJNA VRIJEDNOST NARODNIH PRIČA

Pinar Akhan

12 HORE – ČUVARICE SKLADA

Danijela Popović Šušić i Marta Mihičić

14 HANS CHRISTIAN ANDERSEN

Marina Obradović

18 LIKURGOV PEHAR

Fernand Schwarz

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić,
Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branislav Vukajlović, Damir Krivdić

Lektura: Branka Žaja

Tehničko uredništvo:
Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

10

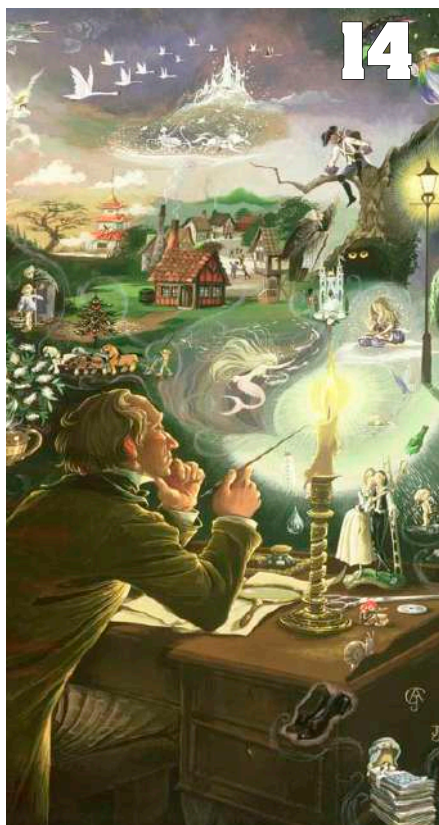
11

12

14

18

Od najranijih vremena u svim kulturama susrećemo naizgled nestvarne mitološke likove i događaje povezane složenim pričama i simbolima. Iako se izgubio trag njihovom izvornom porijeklu, mogu se uočiti poveznice i sličnosti s drugim, nekad prostorno i vremenski vrlo udaljenim kulturama. Sve upućuje na jedinstveni izvor i veliku pedagošku ulogu koju su im u tradicijama pridavali mudri, čuvajući njihova višeslojna značenja.

Prema stručnjacima koji su tijekom prošlog stoljeća nastojali obnoviti njihovu sadržajnu važnost, mitovi su arhetipski uzori i imaju bezvremenu, univerzalnu vrijednost za čovjeka. U formi mita sačuvani su elementi stvarnih, dramatičnih događaja daleke prošlosti i najvažnija povijesna iskustva, ali i oni elementi koji govore o čovjekovoj psihološkoj stvarnosti, njegovom položaju i mogućnostima.

Čovjek ima prirodnu potrebu za mitom koja se očituje kao nutarnja težnja za nadilaženjem ograničenja i odmakom od uobičajenih okvira... Zbog toga traži uzore u neustrašivim herojima i njihovim neobičnim putovanjima i susretima, u njihovoj odlučnosti i vjernosti višem cilju. Zato i danas junaci, premda ogrnuti modernim ruhom, pokreću u nama isti iskonski zov za sudjelovanjem u avanturi svrhovitijeg životnog puta... 🏰

Uredništvo

MITSKA POVIJEST ČOVJEČANSTVA

Julian Scott

Pogledamo li mitove koje su različiti narodi čovječanstva ostavili o podrijetlu i evoluciji čovjeka, podudarnosti koje pronalazimo su iznenađujuće, čak i među narodima koji su živjeli na područjima tako udaljenima kao što su Mezopotamija i Južna Amerika. U ovom članku istaknut ćemo najznačajnije od tih podudarnosti, u namjeri da pokušamo rekonstruirati daleku prošlost čovječanstva kako je opisana univerzalnom mitologijom.

Može se činiti da je takav pokušaj besmislen, ako se držimo uobičajenog pristupa iz posljednjih stoljeća prema kojem su mitovi samo priče za djecu, ili čak suvremenijih predodžbi da ako mitovi i imaju vrijednost, to je samo zbog njihova psihološkog sadržaja. Međutim, postoji obilje primjera, kao u slučaju legendi o kralju Arthuru ili Trojanskom ratu koji, iako su ih mašta i poetski osjećaj ukrasili fantastičnim elementima, na određeni način nastavljaju odražavati povijesnu istinu.

Opći potop

Najpoznatija od tih mitskih podudarnosti, koju svatko uočava čak i nakon površnog proučavanja predmeta, jest opći potop. Zapadnjacima je taj mit poznat u biblijskoj formi, iz hebrejske religije, koji kaže kako Bog, gnjevan na ljudsku zloću, odlučuje poslati potop da ih uništi – s tim da to najavljuje Noe, jednom od nekolicine preostalih dobrih ljudi, i savjetuje mu da sagradi brod kako bi spasio sebe, svoju obitelj i par životinja svake vrste – i tako nakon katastrofe obnoviti svijet. Noe je to napravio i tako se spasio od uništenja svijeta, a kad se oluja stišala i voda povukla, Noe je poslao pticu da pronade suhu zemlju. Kada se vratila s maslinovom grančicom u kljunu, odlučio je poslati još jednu kasnije, ali ta se nije vratila. Nakon toga su potražili pristanište; to je bila planina Ararat, koja je od tada postala sveto mjesto kao simbol ponovnog rođenja čovječanstva.

Iako je ova priča dobro poznata svima, naveli smo je ovdje da istaknemo neke pojedinosti koje će se ponoviti u mitovima drugih naroda.

- U Peruu pronalazimo razlog za upozorenje, odnosno upozorenje jednom čovjeku na dolazak potopa. U tom primjeru, doduše, umjesto Boga, ljama upozorava čovjeka tako što odbija jesti čime ga navodi da je grdi da je glupa, na što životinja odgovara da je on budala koja ne zna da dolazi strašna katastrofa i da ako se želi spasiti mora sakupiti hranu i skloniti se na vrh planine. Nakon što se popeo na planinu, ondje je otkrio veliko mnoštvo životinja i ptica koje su stigle ranije. Tako su različite vrste bile spašene i jedan čovjek od koga su potekli svi ljudi na zemlji.

- Predaja i među Eskimima iz Aljaske kaže da je samo nekolicina preživjela potop sklonivši se na najviše planine.

- Motiv ptice poslane da potraži zemlju pojavljuje se u mitu indijanskih plemena koja su govorila algonkinskim jezicima, iako se u tom primjeru radi o ptici i druge dvije životinje koje su otišle tražiti zemlju, od kojih su se samo dvije vratile. Ponavljanje ovog detalja sugerira da je porijeklo tih dviju verzija isto, potvrđujući ideju o globalnoj katastrofi te da je sadašnje čovječanstvo zapravo poteklo od jednog ili nekolicine preživjelih.

- Među Aztecima je postojala predaja da su samo muškarac i žena spašeni od velikog potopa i to uz pomoć broda.

Primjeri iz Amerika namjerno su navedeni kako bi istaknuli univerzalnost ovih legendi, jer prema sadašnjem shvaćanju pretpovijesti ne postoji povijesna povezanost između naroda Bliskog Istoka i Amerika. Ipak, skoro sve kulture, zapadne i istočne, imaju slične mitove. Navedimo dva druga primjera, jedan iz Indije, a drugi iz Grčke.

- Indija nam donosi mit o Manuu, prvom čovjeku (prvobitno čovječanstvo?), kojeg je spasila čarobna riba (simbol boga Višnua) upozorivši ga na dolazeći potop. Ona mu je poslala veliki brod i naredila da ukrcu po dva primjerka od svake životinjske vrste i sjeme od svake biljke, a zatim da se i sam ukrcu. Čim je to izvršio, sve je poplavio ocean i samo se vidio Višnu u obliku ribe s velikim rogom. Manu je vezao brod za

riblji rog i tako su on, životinje i biljke bili spašeni od potpunog uništenja.

- S druge strane, grčki mit govori kako je Zeus odlučio uništiti čovječanstvo potopom. Prometej je upozorio svog sina Deukaliona koji je po očevom nalogu izgradio arku. Devet dana i devet noći plutali su na vodi. Desetog dana oluja je prestala i dvoje preživjelih (Deukalion i njegova žena) pristali su na vrh planine Otris (ili Parnas prema drugoj verziji).

Budući da se radi o mitu o sveopćem potopu, ne znači li to da se on odnosi na stvarni povijesni događaj koji je imao takav utjecaj na svijest čovječanstva da su ga zabilježile sve tradicije? Ako je to tako, zašto ta činjenica nije zabilježena u knjigama o povijesti, odnosno pretpovijesti. Pitanje je pojasnio Max Fauconnet: "To znači (to ponavljanje mita o općem potopu) da je čovječanstvo jednom bilo svedeno na malu grupu pojedinaca koji su se kasnije proširili po Zemlji, noseći sa sobom svoje legende, koje su se mijenjale kroz stoljeća u skladu s novom klimom i običajima. Jesu li ove legende zbrkani prikaz velikih događaja planetarnih razmjera koje su ljudi prestravljeni promatrali istovremeno na svim stranama planeta? Takvo bi nas pitanje trebalo navesti da manje skeptično gledamo na ezoterijsku tradiciju postojanja i uništenja kontinenta znanog kao Atlantida."

Koji je bio razlog potopa? U većini mitova smatra se da je ljudska zloća izazvala gnjev Boga ili bogova. Takav je slučaj biblijske priče, one iz Egipta (iako se to ne odnosi točno na potop, već na uništenje čovječanstva od strane Sekhmet, krvožedne lavice, koju je Ra poslao da se osveti ljudima), i mnogih drugih, kako iz europske tako i iz američke tradicije. Druga verzija

Matsya, avatar boga Višnua u obliku ribe, spašava prvog čovjeka Manua od velikog potopa.

koja potječe od Indijanaca Tupi u Brazilu tvrdi da je do toga došlo zbog borbe između bijelih i crnih čarobnjaka. Ta se verzija slaže sa spomenutom ezoterijskom tradicijom, kao i s drugim mitovima o borbi između fantastičnih bića s magičnim oružjima. To je slučaj iz keltske mitologije u kojoj se bore dvije rase, Tuath de Danaan i najstariji Formorios, vezani za sile zla.

Pobuna predaka čovječanstva

Priča o pobuni predaka modernog čovječanstva protiv bogova jako je raširena. U Starom zavjetu pojavljuje se u legendi o Babilonskoj kuli, koju su tadašnji ljudi pokušali sagraditi da bi dosegli nebesa i time postali poput bogova. Zanimljivo je napomenuti da istu tradiciju nalazimo i u Grčkoj, u malo promijenjenom obliku, kada su divovi (preci modernog čovjeka, prema starim Grcima) pokušali doseći Olimp slažući planine jednu na drugu. Drugu sličnu verziju pronalazimo u Platonovoj knjizi *Gozba* u kojoj Aristofan priča neobičnu priču o sfernim ljudima (našim precima) koji su postali toliko ponosni na svoju snagu da su ih bogovi odlučili podijeliti na dvoje, čime su nastala dva sadašnja spola, i pobuditi, prema Aristofanu, ljubav jedne osobe prema drugoj. Uzgred, vrijedi spomenuti još jedan detalj mita o Babilonskoj kuli koji se pojavljuje u drugim vrlo dalekim kulturama. To je priča o podjeli jezika i zbrei u jezicima. Ista se ideja pojavljuje i kod Maya i Azteka u Srednjoj Americi gdje se govori da

je poslije potopa čovječanstvo izgubilo dotadašnji jedinstveni i univerzalni jezik te se rađa mnoštvo jezika kojima se međusobno nisu razumjeli.

Postoji i mnogo mitova koji govore o strašnom ratu, po svojim razmjerima gotovo kozmičkom, u kojem se divovi, čarobnjaci ili bogovi, ovisno o verziji, bore za vlast nad svijetom. Oni koji su pobijeđeni bili su osuđeni živjeti pod morem ili pod zemljom (potopljeni u poplavi?). Takvi su titani iz grčke mitologije, pobijeđeni od Zeusa i bačeni u podzemni svijet ili, kao kod domorodačkog naroda Pericui iz Kalifornijskog zaljeva, pobunjenici bivaju protjerani u podzemnu špilju.

U toj istoj tipologiji ističe se i mit o Atlasu (odnosi se na Atlantidu?). Osuđen da nosi svijet na svojim ramenima, izaziva potrese svaki put kada ga pomakne s jednog ramena na drugo. Isti mit postoji kod Chibcha iz Južne Amerike s demonom Chibchacumom koji radi isto što i Atlas.

U vezi s tom pripoviješću također je važna i priča o divovskim precima čovječanstva, što je odraz još jedne ezoterijske tradicije. Divovi se spominju u mnogim mitologijama, kao naprimjer:

- Grci su, kao što je već spomenuto, vjerovali da su titani, božanska divovska rasa, preci ljudi.
- U teutonskoj mitologiji, muškarci i žene rođeni su iz znoja diva Jamira. U drugoj predaji, otac prvog čovjeka bio je div-bog Tuisto.

Olimp: Pad Titana, naslikao Francisco Bayeu y Subías, 1764.

- Irokezi i Huroni sačuvali su legendu o divovima izvanredne snage i magijskih moći.
- Kod Inka, jedno od naziva boga-heroja Pachacamacaca bilo je "Gospodar divova", nesumnjivo aludirajući na činjenicu da ih je pobijedio (kao Zeus titane).

Ovdje možemo postaviti drugo pitanje, s obzirom na mnoga upućivanja na divovske pretke, zašto nisu spomenuti u "službenoj pretpovijesti", čak niti u radnoj hipotezi? Je li to čista fantazija, ili možda suvremena znanost još puno toga nije otkrila?

Ti primordijalni mitovi govore nam o događajima vezanim za temeljnu činjenicu sveopćeg potopa, vrsti središnje točke cijele mitske povijesti čovječanstva. Ali zanimljivo je također vidjeti što nam mitologija govori o vremenu prije i poslije potopa, tako da možemo steći potpunu sliku.

Evolicija od pretpotopne do poslijepotopne epohe

Ako se osvrnemo na daleku prošlost, vidjet ćemo da mitovi mnogo puta počinju s pričom o "zlatnom dobu", kada su ljudi bili u bliskoj vezi s bogovima. U asirskoj i babilonskoj mitologiji govori se da su ljudima prije potopa vladali bogovi s nebesa. U grčkoj mitologiji govori se da su u doba Kronosa bogovi i ljudi živjeli zajedno u skladu koji je kasnije izgubljen, bol nije postojala, a čak ni smrt nije bila razlog za tugu, kao što je sada, već više kao san koji obuzima tijelo na ugodan i nježan način. U Bibliji imamo mit o Edenskom raj u kojem ni bol ni smrt nisu postojali.

Motiv slijeda doba ili rasa koje su se razvijale, ili u drugim slučajevima propadale, do postizanja sadašnjeg stanja čovječanstva, pojavljuje se u mitskoj prethistoriji, tradicijama koje ponovno na zbujujući način odražavaju ezoterijsku povijest evolucije.

Grčki pjesnik Heziod govori o četiri uzastopna doba propadanja: zlatnom, srebrnom, brončanom i željeznom. Muslimanska tradicija govori o sedam rasa stvorenih od anđela, koje su napravljene od sedam vrsta zemlje različitih boja. U perzijskoj mitologiji prvi ljudski par začet iz sjemena prvog čovjeka porodilo je sedam parova. Od jednog od njih stvoren je još jedan par od kojeg je poteklo petnaest rasa čovječanstva. U irskoj (keltskoj) mitologiji postoji slijed od četiri ili pet rasa koje su uzastopno uništene katastrofama, kugom i ratovima. Među narodima Meksika postoji tradicija o četiri sunca ili četiri uzastopna svijeta, svaki nastanjen čovječanstvom s različitim karakteristikama, koji su kasnije bili uništeni jer nisu dovoljno održavali savršenost.

Kao što smo već vidjeli, prema sredini ili kraju tog ciklusa, prema predaji, došlo je do ere krize, sukoba i ratova, bilo da je riječ o sukobu bogova i anđela ili pobuni ljudi ili divova protiv nebeskog reda. S druge strane, postoje višestruke predaje o potopu ili katastrofi poslanoj čovječanstvu.

Staroegipatski bog Oziris na prikazu *Vaganja duše*, oko 1375 g. pr. Kr.

Posljednju fazu ovog razvoja, prije ulaska u povijesnu eru, označava pojava herojskih i božanskih bića koji su pomogli potopnom čovječanstvu da preživi, ponovno izgradi budućnost i da se razvije bez prisustva bogova na koje su se ranije oslanjali. Ti su heroji naučili ljude poljoprivredi, politici, umjetnosti i magiji. Ta tradicija heroja utemeljitelja, božanskih pomagača ili božanskih kraljeva gotovo je jednako sveprisutna kao i ona o potopu. Tako u Egiptu imamo mnoštvo podsjećanja na rasu božanskih kraljeva koji su uveli poljoprivredu, religiju i civilizaciju općenito, postoji čak i podsjećanje na boga-kralja Ozirisa za koga se kaže da je proputovao cijeli Egipat nakon što ga je civilizirao i svijetom proširio načela civilizacije. U perzijskoj mitologiji postoji osoba vrlo slična Ozirisu, nazvana Husheng. Kao Oziris i on je prvi kralj koji je donio darove civilizacije svom narodu. Kasnije, kao i Horus (Ozirisov sin u egipatskoj mitologiji), on osvećuje smrt svoga oca kojeg su ubili demoni (kao egipatski Seth). A zatim nastavlja civilizirati cijeli svijet. Ova tema o misiji civiliziranja svijeta jako je zanimljiva, s obzirom da nije vjerojatno da bi se pojavila da nema oslonac u nekoj povijesnoj

stvarnosti. Uz to, postoji i druga verzija s druge strane svijeta kod Maya, naroda Srednje Amerike. Tamo postoji legenda o junaku Kukulkanu koji je došao sa zapada s devetnaest pratilaca. Ostali su deset godina na Yukatanu, oblikujući temelje majanske civilizacije. Kukulkan je ustrojio mudre zakone, a onda se ukrcao na brod nastavši u smjeru izlazećeg sunca.

Pachacamac - obnovitelj svijeta, drevno božanstvo na području Južne Amerike

U Grčkoj je bog-heroj Prometej, smilovavši se bespomoćnoj sudbini ljudi, izveo poznato junaštvo ukravši božansku vatru s Olimpa da bi je dao ljudima. Zbog toga je bio kažnjen od Zeusa da bude okovan na planini Kavkaz, dok ga nije oslobodio čovjek-heroj Heraklo.

Ta nebeska vatra simbolizira istovremeno poznavanje fizičke vatre i kako ona može doprinijeti razvoju civilizacije (mogućnost kovanja alata, oružja itd.), i temeljno onu iskru inteligencije koja nas dijeli od životinja. I ne samo to, ona nas čini razumnim i sposobnim prepoznati dušu u sebi, božansku svijest, kao i mogućnost da jednom postanemo bogovi. Zbog tog je razloga Jahve kaznio zmiju (stari simbol mudrosti i probudene

svijesti), jer je potaknula čovjeka da jede sa stabla spoznaje, a Zeus kaznio Prometeja jer je podario čovjeku taj zabranjeni dar.

U tom važnom mitu pronalazimo jedan od najvažnijih aspekata mita općenito, a to je njegova sposobnost da pruži znanje o evoluciji svijesti čovječanstva. Ne govori nam sve, ali potiče one koji žude znati na dublje istraživanje.

Mit o vatri nalazimo i u Indiji, gdje je Matarisvan onaj koji je uzeo munju s nebesa i otkrio smrtnicima tajnu vatre. Isto tako, Mayama je vatru poklonio bog-heroj Tohil, koju im je dao dok je boravio u Tullanu, a u koji su oni putovali da bi naučili o božanskim misterijima. Čini se da je nakon primanja vatre došlo do razdvajanja jezika i stvaranja više njih tako da "preci više nisu razumjeli jedni druge".

Nastavivši s primjerima civilizacijskih heroja i božanskih kraljeva dolazimo do Kine. Kinezi tvrde da su u davnim danima ljudi živjeli u špiljama (aluzija na kameno doba?), ali da su kasnije došli "nebeski carevi" da ih nauče kako izraditi alate i graditi kuće. U Australiji je ženski duh nazvan "Dugina zmija" naučio svoju djecu-ljude da govore i razumiju, da traže hranu i biraju što jesti. Među ljudima amazonske prašume (Yanomami) druga je zmija – kozmička anakonda – naučila ljude kako saditi usjeve. Obratite pažnju još jednom na spominjanje zmije. Prisjetimo se da su u Indiji postojala bića nazvana "Nagama" odnosno zmiyekraljevi čuvene po svojoj mudrosti, a koje su živjele u podzemnim špiljama i bile sposobne dati veliko znanje ljudima koji su to zaslužili.

U Americi, lik božanskog heroja koji donosi civilizaciju pojavljuje se u gotovo svim gradovima. Možemo spomenuti Chibche u Kolumbiji, koji sunčevom božanstvu Bochici pripisuju stvaranje civilizacije i svih umijeća. Inke kažu isto za Pachacamaca koji je obnovio svijet transformirajući ljude koje je stvorio Viracocha (bog stvaratelj), naučivši ih raznim umijećima i zanimanjima. Bio je poznat kao "Sin Sunca" i, kao što je ranije spomenuto, "Gospodar divova".

Nakon tih izvornih poticaja razvile su se i cvjetale različite kulture rađajući povijesne civilizacije i kulture koje više ili manje poznajemo. Tako je mitska era ustupila mjesto povijesnim erama, to jest onima koje nisu potonule u duboku prošlost i zato je sjećanje na njih jasnije i možemo ih opisati, dok se mit odnosi na razdoblje koje je izgubljeno u vremenu i zato se činjenice o tome miješaju i iskrivljuju. Tako je obojen pojam mita u našem vremenu toliko opsjednutom činjeničnim podacima, lažima i neistinama. Ali to

nije tako. Mit se, barem u jednom od svojih mnogih ključeva, uvijek odnosi na neki način na povijesne činjenice, s dodatkom psiholoških i duhovnih fenomena.

Sažimajući obrazac dobiven proučavanjem univerzalne mitologije, možemo ga analizirati kroz fazu *zlatnog doba* ili vrijeme kada je čovječanstvo živjelo s bogovima i nije bilo boli, te međurazdoblja razvoja / propadanja, ističući vjerojatnost postojanja rase divova iz koje je postojeće čovječanstvo proisteklo. Ova faza kulminirala je:

- potopom koji je uništio većinu čovječanstva te izazvao gubitak univerzalnog jezika i stvaranje jezične zbrke;
- ponovnim početkom civilizacije potaknutim božanskim/herojskim bićima koja su ljude naučila materijalnim i metafizičkim znanjima kako bi se nastavili razvijati;
- povijesnom epohom poznatih kultura i civilizacija.

Govore li nam mitovi nešto o budućnosti?

Bilo bi zanimljivo saznati govore li mitovi išta o sadašnjosti, te još i više – o budućnosti. Istina je da nam o tome govore manje nego o prošlosti, kao što možemo i očekivati, ali ukazuju na neke vrlo zanimljive stvari.

Perzijanci su, na primjer, govorili: "Kako vrijeme istječe i kako se kraj svijeta približava, Zemlja će postati ravnija, ljudi sličniji jedni drugima i zaista bolji. Pradavni junaci kad ožive borit će se za opće dobro. Mnogi budući pomagači, mnogi spasitelji, Saoshyanti, potisnut će zlo. Konačni Spasitelj bit će – prema jednoj verziji – reinkarnacija prvog čovjeka."

Mnoge druge legende opisuju slične događaje, kao ona o kralju Arthuru, uspavanom vladaru koji će ustati sa svojim vitezovima i vratiti se da uništi zlo na svijetu i uspostavi pravdu. One ukazuju na cikličnost u povijesnoj evoluciji, koja se ne odnosi samo na uspon i pad civilizacija poput beskrajne plime i oseke, već na širem planu, na povratak počecima stvari i cikličkom povratku u vremenu. Pojavit će se heroji, mazi i božanski kraljevi, i konačno će se vratiti bratstvo među ljudima i suživot s bogovima koji obilježavaju toliko željeno zlatno doba.

Tako nam mitovi govore nešto vrlo važno o budućnosti, a to je da, iako postojeći svijet pripada "željeznom dobu", možemo očekivati neprekidnu cikličnu evoluciju ljudske svijesti koja će nas neumoljivo odvesti do sljedećeg herojskog doba i konačno do ponovnog uspostavljanja zlatnog doba. Imati ovu viziju je kao imati čarobno oružje koje nas ohrabruje da radimo za tu budućnost sa strpljivošću i entuzijazmom. 🏰

S engleskog preveo: Joško Dvornik

SURADNJA, ZAKONI I MIT TEMELJI CIVILIZACIJE

Sabine Leitner

Prema Yuvalu Noahu Harariju, autoru knjige *Sapiens, Homo Deus* i drugih bestselera, razlog zašto su ljudska bića počela dominirati planetom nije taj što smo bili inteligentniji, već zato što smo naučili surađivati.

Da bismo ostvarili suradnju, potrebna su nam pravila ili zakoni koje svi prihvaćamo i kojih se pridržavamo. Ne bismo mogli igrati čak ni nogomet da ne prihvaćamo ista pravila. Međutim, unatoč nikad boljoj informacijskoj tehnologiji, Harari kaže da se "ne možemo složiti oko najosnovnijih činjenica. Nešto nije u redu." Pogledamo li trenutne podjele i polarizacije – bilo između skupina unutar zemalja ili između zemalja – vidimo da je njegovo gledište opravdano.

U isto vrijeme, institucije koje izražavaju, podupiru i čuvaju vrijednosti koje su izgradile našu civilizaciju, često se napadaju i sabotiraju, a rezultat je taj da ljudi potpuno gube povjerenje u bilo koju vrstu "sustava" i sve se više povlače u individualizam, eho komore¹ i vlastite "filter mjhuriće". Nema sumnje da su mnoge kritike opravdane, da imamo systemske pogreške, da se čini kao da su određeni ljudi "iznad zakona", da su tolika "obećanja" prekršena i da nam je vjera u napredak poljuljana. Ali kamo ćemo dalje?

Ovu situaciju više nitko ne može "popraviti". Međutim, nikada ne smijemo podcijeniti vlastitu sposobnost da promijenimo stvari i da postanemo dio rješenja umjesto da budemo dio problema. Trebamo preusmjeriti naše razmišljanje; umjesto razmišljanja o nama samima, trebamo puno više razmišljati o "svima nama", umjesto opsjednutosti našim "pravima", trebamo više brinuti za naše odgovornosti, umjesto da budemo "pasivni primatelji" dobrobiti sustava koje su stvorile prethodne generacije, trebamo postati "aktivni graditelji" održivih sustava za buduće generacije. Moramo izaći iz svojih mjhurića i shvatiti da moramo ponovno naučiti surađivati, ne s ljudima iz našeg mjhurića, već s ljudima s kojima se ne

slažemo, s onima koji nam se čine kao "vanzemaljci"!

Toliko nas se dugo poticalo da radimo samo ono što "volimo" da je većini nas sada teško raditi ono što "ne volimo". Ali drugog načina nema. Ne možemo nastaviti bježati od svega onoga što je neugodno, teško, što zahtijeva napor i sl. Moramo naučiti postati otporniji na svim razinama i shvatiti da život sadrži i zadovoljstvo i bol i da će uvijek postojati različita mišljenja i načini gledanja iste stvari.

Moramo također promijeniti svoj stav prema pravilima i zakonima te shvatiti da su oni ključ suradnje, a prema britanskom filozofu A. C. Graylingu: "jedna od stvari koje najviše pogoduju civilizaciji, i jedna od potencijalno najvažnijih stvari za sigurnost, slobodu i procvat ljudi. (...) Ako postoji jedna stvar koja povlači crtu između civilizacije i barbarstva, onda je to vladavina zakona. To je bedem protiv samovoljne moći, osigurava lijek za povrijeđene, njegovi procesi su zaštita – nesavršena, ali daleko bolja nego nikakva – od nepravde i neuspjeha."

Kako su ljudi u prošlosti uspijevali prevladati podjele i postići povezanost i jedinstvo? Prema Harariju, koristili smo jezik i mitove o vjeri i nacionalnim osjećajima koji su nas držali na okupu. U svojoj posljednjoj knjizi *Unstoppable Us*, koja je namijenjena mladima, opisuje pripovijedanje kao "supermoć" čovječanstva.

Možda je Tolkien bio na tragu nečega kada je rekao da se čini da je mit najbolji način prenošenja morala i da je jedan od njegovih ciljeva u pisanju *Gospodara prstenova* bio napisati "mit" za Engleze. Mit nije tek fantazija, on je puno dublji od pukih svakodnevnih priča. Pravi mit nam omogućuje da se povežemo s bezvremenskom stvarnošću, sa smislom i svrhom i sa samim sobom. Dakle, odajmo dužno poštovanje mitovima, suradnji i zakonima, jer oni su oduvijek bili kamen temeljac civilizacije, a možda ćemo morati krenuti iznova! ♀

Šengleskog prevela: Sofija Stepanovska

¹ U medijima, eho komora je situacija u kojoj se informacije, ideje ili uvjerenja pojačavaju prijenosom i ponavljanjem unutar zatvorenog sustava, gdje su različiti ili suparnički stavovi cenzurirani, odbačeni ili na drugi način nedovoljno zastupljeni.

ODGOJNA VRIJEDNOST NARODNIH PRIČA

Pinar Akhan

Danas je dobro poznata činjenica da čitanje ili pričanje priča djeci od malih nogu ima mnoge razvojne prednosti. Nabrojimo samo neke: priče mogu pomoći u poboljšanju jezičnih i komunikacijskih vještina, razvijaju djetetov mozak kroz sposobnost usmjeravanja pažnje, pomažu u povezivanju i izražavanju osjećaja, u učenju o svijetu i prirodi, potiču znatiželju i maštu. Pripovijedanje je dio mnogih tradicija jer su se narodne priče prenosile s koljena na koljeno. U naše moderno doba, međutim, nije baš uobičajeno odrastati uz narodne priče.

Roditelji i učitelji često raspravljaju o tome kakve bismo priče trebali pričati i kakve knjige čitati svojoj djeci. Ovo je tema stalnih rasprava u obrazovanju. U pokušaju da se pronađe ono najbolje za djecu, ponekad se tradicionalne narodne priče preuređuju, neki dijelovi priče se uklanjaju, neki aspekti ublažavaju. Naravno da moramo biti savjesni u svemu što podučavamo ili pričamo djeci, ali možda bismo također trebali obratiti pažnju na dobrobiti narodnih priča koje su tradicionalno bile dio obrazovanja mlade generacije.

Potreba za pričama izraz je djetetove želje da sazna više o čudima svijeta koja ga okružuju, da pronikne u srž stvari, da se poveže s cjelovitošću. Osobito u ranom djetinjstvu, priče postavljaju temelj karaktera i intuitivnog razumijevanja. Djeca koja odrastaju uz narodne priče i nauče ih slušati otvorenih ušiju i srca vjerojatno će moći formulirati vlastiti maštovit i kreativan odgovor na izazovne situacije s kojima će se suočiti kad odrastu.

Einstein se pozivao na bajke kao na jedan od izvora svoje inteligencije. Reкао je: "Ako želite da vam djeca

budu inteligentna, čitajte im bajke. Ako želite da budu inteligentnija, čitajte im više bajki. Kada ispitujem sebe i svoje metode razmišljanja, dolazim do zaključka da mi je dar imaginacije značio više od bilo kojeg talenta za apstraktno, pozitivističko razmišljanje."

Bajke imaju mnogo simboličkih elemenata. Princ, krojač, mlinar, Snjeguljica... sve su to slike različitih elemenata naše vlastite prirode. Upravo to prepoznavanje i vibriranje s njima čine likove bliskima i poznatima. Prve korake povezivanja sa samim sobom i svijetom moguće je doživjeti kroz duboke osjećaje proživljene kroz priču. Ti osjećaji mogu sazrijeti i uroditi plodom mnogo godina kasnije u životu.

Još je jedan važan aspekt bajki taj što junak ili junakinja moraju proći određena iskušenja ili otići na putovanje prije nego što uspiju u svojoj potrazi. Ovdje se razmišljanja slažu da junak mora dokazati da je dostojan nagrade koja ga čeka na kraju puta, bilo da je to ruka princeze ili kraljevstvo. Junak ili junakinja se suprotstavljaju zlu i pobjeđuju ga. Njihove unutarnje kvalitete, prihvaćanje životnih izazova, dokazivanje, povjerenje u sebe samo su neki od elemenata koje dijete može nesvjesno proživjeti. To iskustvo snage vodit će ih kasnije u nošenju s izazovima života.

U bajkama ima i nade i povjerenja. Vidimo kako slabi mogu postati jaki, kako se zlo može pretvoriti u dobro, svako ljudsko biće može izrasti do svog pravog potencijala. To razumijevanje i povjerenje u život i u sebe možda je najvažnija odgojna vrijednost bajki. ♣

Senleskog preveo: Loris Ivančić Žic

HORE

ČUVARICE SKLADA

Danijela Popović Šušić i Marta Mihić

Pozabavimo li se grčkom ili bilo kojom drugom mitologijom, uočit ćemo da gotovo ne postoji aspekt života, kako prirode tako i čovjeka, koji nije simbolički opisan. Bilo da je riječ o zakonima prirode kao što su cikličnost i evolucija ili o buđenju čovjekove humane svijesti, kroz grčku su mitologiju ti procesi opisani na simbolički način. Neki simboli su lakše razumljivi kroz herojska putovanja i nadilaženja izazova kojima se heroji upoznaju i ovladavaju sobom. Drugi simboli, poput Hora, složeniji su zbog gubitka veze s izvorima, a i zbog toga što današnjim civilizacijskim prioritetima nije blizak simbolički aspekt koji one predstavljaju.

Hore su božanstva koja čuvaju red, sklad i harmoniju u prirodi i u društvenim odnosima. Ovisno o povijesnim razdobljima, varira i njihov broj. Prikazivane su kao dva, tri, četiri, deset, jedanaest ili dvanaest principa.

Prema jednim izvorima, kćeri su Zeusa i Temide, božice pravde i zakonitog poretka. Pindar u fragmentima oda kaže: *Sudenice dovezoše na kolima zlatnim s izvora Oceana na brdo Olimp prvo nebesnicu Temidu, koja nam savjete dobre dijeli. Zatim povedoše nju uz stubište uzlazno sveto po onoj blistavoj stazi, da nevjestu prva Zeusu bude, koji nam dariva zdravlje. Rodila ona je nepogrešne Hore, što dijadem imaju zlatni. Hore, koje jabuke cvjetne dahom svojim hrane.*

Prema drugim, kćeri su boga Sunca Helija i božice Mjeseca Selene. Zanimljivo je da se vežu uz boga Sunca koji putuje nebom i dijeli dan na hore – sate. Vjerovalo se da nisu samo dijelile dan, već su i rukovodile pokre-

tima nebeskih konstelacija i čuvale Nebeska vrata.

Kako su vezane uz različite pojave i procese u prirodi, nose različita imena. Ponekad se isto ime vezuje za srodne pojave, što njihov simbolizam i ulogu čini još zamršenijima.

Kada označavaju slijed godišnjih doba, tada se spominju kao Anatola, tj. proljeće, Tala ili ljeta i Karpa, odnosno jesen. Hora proljeća prati Perzefonu svake godine na njezinom povratku iz podzemnog svijeta. Govorilo se: "Odaja Hore se otvara", što je značilo da dolazi proljeće.

One su horai jer određuju (horizein) zime, ljeta, vjetrove i plodove zemlje: a budući da određuju, pravično je da se zovu horai. – Kratil, Platon

Kad se odnose na fenomen rasta u prirodi u svim njegovim etapama, tada su: Tala ili Klorida u značenju cvjetanja, Auksa kao rast i Karpa koja u ovom aspektu predstavlja plodove.

Postoje i Hore koje brinu o redu u prirodi i društvu, i u ovom kontekstu one su zaštitnice vrlina kao prave mjere između nedostatka i pretjerivanja. To su ujedno i najpoznatije Hore:

Eunomia (dobar poredak), kao božica reda i zakonitog ponašanja, simbolički je povezivana s nutarnjom stabilnošću čovjeka pa tako i sa stabilnošću države, donošenjem dobrih zakona i održavanjem građanskog reda. Često je bila prikazivana među Afroditinim pratiteljicama kao inspiracija za uspostavljanjem reda pomoću snage ljubavi i odanosti.

Dike (pravda) je bila božica prirodne pravde, odnosno pravilne ravnoteže po principu *onome koji čini, bit će učinjeno*, poput principa karme na Istoku. Udaljavajući se od izvornih značenja, s vremenom se identificirala s običajnim pravom. Prikazivana je kao mlada, vitka žena koja nosi lovorov vijenac i vagu kao simbol ravnoteže. Justicija, božica pravde u rimskoj mitologiji, ima iste attribute, ali i povez preko očiju, jer Pravda se ne da zavesti vanjskim ukrasima nego traži Istinu koja je oku nevidljiva.

Eirene (mir, harmonija) je božica mira i proljeća. Njeno ime je grčka riječ za mir (*eirênê*), ali je također povezano s riječju za proljeće (*eiár, eiárinós*). Prikazivana je kao lijepa mlada žena koja nosi rog izobilja, žezlo i baklju. Eirene se povezivala s Talijom, jednom od Harita, također Zeusovih kćeri, jer je Taliya božica cvjetanja, ona koja donosi pupoljke. Prikazivana je često kao djevojka koja lijevom rukom drži boga obilja Pluta, Demetrina sina. Alegorija je za obilje koje napreduje pod zaštitom mira.

Kod Homera, koji ne spominje ni njihove roditelje ni njihov broj, Hore su Zeusove pomoćnice i u toj ulozi čuvaju vrata Olimpa te daruju plodnost zemlji. Također su i božanstva vremena.

*Pošto mjeseci veće i dani minu, i opet godina
Završi krug, i godišnje vrate se
Hore...* (Odiseja)

Krasile su Afroditu dok je izlazila iz mora i izvezle vijenac od cvijeća za Pandoru. Oduvijek se ples povezivao s ljepotom, estetikom i damskim elementima pa tako u jednom ključu Hore plešu svoj simbolički ples inspirirane ritmom prirode. U homerskim himnama hod godišnjih doba ili sati opisan je plesom Hora koje zajedno s Haritama, Hebom i Harmonijom prate Afroditu uz pjesme muza i sviranje na liri ili kitari.

*O vrhovni gospodaru gromova,
koji po nebu lutajući tutnje,
o Zeuse, Hore tvoje igrajući kolo
uz zvuk mile kitare...*

Pindar, Olimpijska IV. oda

*Naizmjenice vrline drevne
snagu daju ljudskom rodu,
a ni brazde njive ne sjaju uvijek u plodu,
ni drveće mirisnim cvijetom ne cvjeta
kroz godinu cijelu,
jer se godišnja izmjenjuju doba.*

Tako sudba ljudski vodi rod.

Pindar, *Ode i fragmenti*, Nemejska XI.

Bez obzira što su manje poznate od mnogih drugih božanstava, često su spominjane u antičkim tekstovima, bilo da je riječ o Platonovim dijalozima, povijesnim knjigama, himnama ili poeziji. S obzirom da označavaju aspekte harmonije, zakona, pravde, morala, mladosti, ta njihova sveprisutnost i nije toliko neobična. Oni koji su ih spominjali, znali su važnost tih snaga za duhovni razvoj pojedinca i zajednice. 🏛️

HANS CHRISTIAN ANDERSEN

Marina Obradović

Moj život je lijepa priča, sretna i prepuna događaja. Kao da me, kad sam bio dječak i krenuo u svijet siromašan i bez prijatelja, susrela dobra vila i rekla mi: "Izaberi sada svoj vlastiti životni tijek i ono čemu ćeš težiti, a ja ću te voditi i čuvati do ispunjenja." Čak ni u tom slučaju moja sudbina ne bi bila sretnije, razumnije ili bolje upravljena. Priča o mom životu prenijet će svijetu ono što je otkrila meni: postoji Bog pun ljubavi koji upravlja svime i vodi najboljem. (Iz Andersenove autobiografije *Bajka mog života*)

Ponudite li prijateljima na čitanje zbirku ili neku od priča iz pera ovog velikana, možete očekivati da će vam se zahvaliti, držeći da bajke treba napustiti zajedno s djetinjstvom. No Andersen je znan kao najveći danski pisac te jedan od najvećih književnika svih vremena. Zbirke njegovih bajki izlaze i u edicijama za odrasle, jer prema njegovim riječima, nije ih pisao samo za djecu. Preveden je na mnoge

jezike pa je gotovo cjenjeniji u inozemstvu negoli kod kuće.

Njegovo ime danas nosi i ugledna svjetska književna nagrada koja se dodjeljuje najboljem piscu s područja dječje književnosti.

Neke od njegovih priča su svima znane: *Mala sirena*, *Kositreni vojnik*, *Ružni pačić*, *Kresivo*, *Carevo novo ruho*... Manje je poznato da je napisao oko sto šezdeset priča od kojih su neke kod nas prvi put objavljene tek prije dvadesetak godina.

Djetinjstvo je proveo u rodnom gradiću Odenseu u Danskoj. Otac mu je bio postolar, majka pralja i živjeli su vrlo skromno. Otac je bio pomalo neobičan. Imao je vješte ruke, ne samo za izradu cipela, već je svom sinu izrađivao lutke, igračke, jednom čak i čitavo malo kazalište. A povrh svega mu je pričao priče. Iz dana u dan, iz večeri u večer: bajke, sage, dogodovštine. Takvo je bilo okruženje u ovom gradiću, a i na cijelom otoku Fynu. Tu su još uvijek živjeli stari skandinavski mitovi i predaje. Odense je, kao što mu i samo ime kaže, bio sjedište boga Odina. Andersen se sjećao da je kao dječak nosio na brdašce sijeno za Odinova konja Stiepnira. Taj će ugođaj i mnoge likove iz mitova Andersen utkati u svoje bajke: *Vilinsko brdo*, *Malu sirenu*, *Klin čorbu*...

S jedanaest godina ostao je bez oca, a sa samo četrnaest, odlučan da postane glumac, sam je otišao u Kraljevsko kazalište u Kopenhagenu. Recitirao je, učio ples i pjevanje, u silnoj želji da nastupi na pozornici. Glumac nije postao, ali su se njegova upornost i prostodušnost svidjele mjesnom meceni i Andersen je dobio mogućnost školovanja. Redovno je pohađao i završio nižu klasičnu, a zatim i višu klasičnu gimnaziju te maturu. S dvadeset tri godine okušao se kao pjesnik i odmah osvojio nagradu na

međunarodnom natjecanju.

Tada započinje svoja brojna putovanja, ali i neprestano piše: eseje, romane, drame, putopise, no s različitim uspjehom.

S trideset godina, bez pretjeranih očekivanja, objavljuje prvu zbirku bajki. "Tričarije!", rekao je za njih i dodao da ih je napisao "usput". Skoro svake godine izlazi mu nova zbirčica dječjih priča. Tek s vremenom, nakon njegove smrti, upravo bajke dolaze u prvi plan i do danas ostaju najcjenjeniji dio njegovog književnog opusa. Njegova najpoznatija bajka svakako je *Mala sirena*. Tiskana u bezbroj prijevoda, često se nažalost pojavljuje skraćenog i iskrivljenog teksta. Sam se Andersen žalio da mu izdaju djela proizvoljno izmijenjena i skraćena.

Uz *Malu sirenu*, u grupu velikih i složenih bajki možemo ubrojiti *Snježnu kraljicu* i *Jedanaest labudova*. Tu su zatim i kraće bajke: *Ružni pačić*, *Kositreni vojnik*, *Pastirica i dimnjačar*, *Posljednji san starog hrasta* te mnoge druge, jednako lijepe i zanimljive, poznate i manje znane. Svaka od njih zaslužila bi potpunu i zasebnu pažnju. Specifične su i kratke ironične priče na temu ljudskih mana, kao što su *Carevo novo ruho*, *Princeza na zrnu graška* itd. Gotovo je iz svakog predmeta znao načiniti priču: čajnik, pero i tintarnica, graškova mahuna... "Čitav je život prepun čudesa, ali mi smo na njih toliko navikli da nam se čine svakodnevnima", govorio je.

Kroz mnoge njegove bajke provlači se neizbježnost smrti, no kao prirodni prijelaz i dio života samog, kao neminovnost kojom ništa ne završava, jer kako kaže u svojim stihovima:

*Duša što na Božju je sliku postala
Vječna je – ne može izbljediti
Vječnosti sjeme u naš život utkano je –
Tijelo propada, ali duša ne umire.*

Neke od njegovih bajki zapravo su autobiografske priče; pune su životne radosti, ali istovremeno nose i pečat sjete čovjeka koji nije ostvario svoju veliku želju: da stekne obitelj i vlastitu djecu. Prostodušan i dobroćudan, mršav i povelikog nosa ispod visokog šešira, kažu da je pomalo sličio na vilenjake iz bajki kojima je zauvijek osvojio djecu cijelog svijeta.

Za života je često putovao, ponajviše Europom, upoznavši tako mnoge svjetske književnike, znanstvenike i intelektualce te je bio pozvan i na kraljevske dvore.

Na kraju svoje autobiografije zapisao je:
*Moj cijeli život, svijetli kao i sivi dani, vodili su prema najboljem. To je kao putovanje do nekog poznatog cilja: ja stojim za kormilom, ja sam izabrao svoj smjer, ali Bog upravlja olujom i morem.
On može*

promijeniti smjer, ali što god da bude, bit će najbolje za mene. Ova je vjera čvrsto usadena u mojim grudima i čini me sretnim. (...) Iznad mene sja sretna zvijezda; postoje tisuće koje zaslužuju daleko više od mene; često ne mogu razumjeti zašto sam ja, u odnosu na nebrojene druge, dobio toliko radosti: neka samo sja! Ali ako zađe – možda upravo dok završavam ove redove – jednom je sjala i ja sam dobio bogati dio; neka zađe! Iz toga će opet proisteći samo najbolje. Moje hvale i ljubav Bogu i ljudima! (srpanj, 1846.)

SVIJEĆE (1870.)

Bila jednom velika voštana svijeća koja je bila vrlo svjesna svoje važnosti.

"Ja sam rođena iz voska i lijevana u kalup," pričala je, "ja dajem bolje svjetlo i gorim duže od drugih svijeća, moje je mjesto u visećem lusteru ili na srebrnom svijećnjaku!"

"To mora da je divan život!" rekla je lojanica. "Ja sam napravljena od loja, ali se tješim mišlju da je to još uvijek bolje nego biti samo stijenj. Ja sam zadovoljna! Zacijelo je ljepše i sretnije biti rođen kao voštanica nego kao lojanica, ali nitko ne određuje svoje mjesto na svijetu. Tebe postavljaju u veliku sobu u viseći kristalni luster, a ja ostajem u kuhinji, ali to je također dobro mjesto jer otuda cijela kuća dobiva jelo."

"Ali postoji nešto što je važnije od hrane", rekla je voštanica. "Okupljeno društvo! Da ih vidiš osvijetljene i da osvijetliš sebe! Večeras je bal i uskoro će doći po mene i cijelu moju obitelj."

Tek što je to izrekla, došli su po voštanice, ali je s njima otišla i lojanica. Sama ju je gospodarica uzela u svoje fine ruke i odnijela u kuhinju: tamo je stajao dječaćić s košarom punom krumpira, uz koje su se našle i dvije-tri jabuke. Dobra je gospođa sve to dala siromašnom dječaku.

"Imam i svijeću za tebe, mali moj prijatelju", rekla je. "Tvoja majka sjedi i radi do kasno u noć, dobro će joj doći!"

Kad je čula riječi "do kasno u noć", djevojčica iz bogate kuće koja je stajala uz njih oduševljena je uskliknula: "I ja ću isto ostati budna do kasno u noć! Imamo bal, a ja ću nositi veliku crvenu mašnu!"

Lice joj je blistalo od radosti! Nikakva voštanica ne može sjati kao dva dječja oka!

"Pravi je blagoslov to vidjeti," pomislila je lojanica, "nikad to neću zaboraviti i zacijelo to više nikada neću vidjeti."

Tada je stavljena u košaru s poklopcem s kojom se dječak zaputio van.

"Kamo ja to sad odlazim?" pitala se lojanica. "Idem kod siromašnih ljudi i vjerojatno neću dobiti niti mjedeni svijećnjak, dok voštanica sjedi u srebrnom i gleda sve velike i važne ljude! Ali moja je sudbina da budem lojanica i ništa više!"

I tako je svijeća došla k siromašnim ljudima, udovici s troje djece, u malu, nisku sobicu, upravo preko puta bogate kuće.

"Bože blagoslovi dobru gospođu za njezine darove,"

rekla je majka, "kakva lijepa svijeća! Ta može gorjeti do kasno u noć."

Onda su upalili svijeću.

"Uf-fuj," stresla se, "s kakvom me to smrdljivom šibicom upalila! Voštanica iz bogate kuće preko puta zasigurno ne bi otpjela takvo što."

I tamo su također upalili svijeće: bacale su svjetlo skroz na ulicu; kočije su pristizale s elegantnim uzvanicima bala, glazba je odjekivala.

"Dakle, počeli su oni tamo", primijetila je lojanica i prisjetila se obasjanog lica bogate djevojčice čije je lice svijetlilo više od svjetala svih voštanica. "Tu sliku nikada neću zaboraviti!"

Tada je najmlađe dijete u siromašnoj kući, mala djevojčica, došla i zagrlila brata i sestru: imala im je nešto vrlo važno reći, nešto što je morala prišapnuti: "Večeras ćemo imati – zamislite... Večeras ćemo imati vruće krumpire!"

I lice joj je zablistalo od radosti: lojanica je bacila svjetlo baš na njezino lice i vidjela je zadovoljstvo i sreću veliku baš kao i u bogatoj kući preko puta kad je ona djevojčica rekla: "Večeras imamo bal i ja ću nositi svoju veliku crvenu mašnu!"

"To je gotovo ista sreća kao večerati vruće krumpire", razmišljala je lojanica. "Ovdje ima isto toliko radosti među djecom." Pritom je šmrnula, to jest, prsnula; to je sve što lojanice mogu.

Postavljen je stol i krumpiri su pojedeni. Kako su bili ukusni! Bila je to savršena gozba, svatko dijete dobilo je i po jabuku sa strane, a najmlađe je sročilo molitvu:

"O, dobri Bože, zahvaljujem Ti što si me ponovno nahranio. Amen!"

"Nije li to lijepo rečeno, majko?" upitala je malena.

"Ne smiješ to pitati ili govoriti", rekla je majka, "moraš samo misliti na dobrog Boga koji te je nahranio."

Djeca su otišla u krevet, dobila su poljubac za laku noć i ubrzo su usnula. Majka je sjela i šivala do kasno u noć kako bi mogla uzdržavati njih i sebe. A iz velike kuće preko puta sjala su svjetla i odjekivala je muzika. Zvijezde su blistale ponad svih kuća, bogatih i siromašnih, podjednako jasno i s istim blagoslovom.

"Ovo je zaista bila prekrasna večer!" zaključila je lojanica. "Pitam se je li išta bolje prošla voštanica u srebrnom svijećnjaku? Htjela bih to saznati prije nego što izgorim do kraja."

I razmišljala je o dvoje sretnih, o jednoj djevojčici obasjanoj voštanicom i drugoj obasjanoj lojanicom.

I to je cijela priča! ♠

LIKURGOV PEHAR

Fernand Schwarz

Medđu najznimijim, a manje poznatim eksponatima Britanskog muzeja nalazi se i pehar od dikroičnog stakla koji mijenja boju ovisno o osvjetljenju: kad je osvijetljen sprijeda, zelene je boje, a osvijetljen straga, postaje crven.

To je jedini primjerak rimskog stakla takve vrste koji potječe iz 4. stoljeća i pronađen je gotovo netaknut.

Kustos Muzeja Ashmolean Donald B. Harden opisuje ga kao "najspektakularniji stakleni pehar tog vremena s najsenzacionalnijim, ikad viđenim ukrasima".

Taj pehar je jedan od rijetkih u potpunosti očuvanih primjeraka tzv. *diatrete*, staklenih pehara reljefno izbrušenih oboda čiji vanjski čipkasti sloj oponaša metalnu košaricu. Diatrete se same po sebi zbog svoje složene izrade i ljepote smatraju pravim dragocjenostima, i bez dikroičnog efekta.

Simbolika Likurgova pehara

Kod većine pronađenih diatrete izveden je neki apstraktni ukras pravilnog geometrijskog oblika, što pojednostavljuje izradu. Na ovom peharu, međutim, nalazimo više ljudskih figura. Tu je mitski kralj Likurg¹ koji u napadu ludila pokušava ubiti nimfu Ambroziju. Ona se transformira u vinovu lozu te veže i zarobljava Likurga. U pozadini stoji satir iz Dionizove pratnje koji drži pastirski štap i uhvaćen je u pokretu bacanja kamena na Likurga. Desno od Likurga pojavljuje se pantera prijetećeg izgleda, jedna od simboličkih Dionizovih životinja, a slijedi je sam Dioniz koji drži tirs².

Likurgov pehar čuva se u Britanskom muzeju u Londonu. Pod prirodnim je svjetlom blijedozelene boje, ali se čudesno transformira u crveni kalež kada se osvijetli straga. Visine je 15.8 cm, promjera 13.2 cm i težine 700 grama.

¹ Likurg – kralj Edona iz Trakije. Bio je žestoki protivnik kulta boga Dioniza, dok su Edoni bili poznati po svom orgijastičkom štovanju Dioniza.

² Tirs – štap omotan lišćem vinove loze i grozdom grožđa ili lišća bršljana i bobica, nošen tijekom helenskih svetkovina i vjerskih ceremonija. Obično se povezuje s bogom Dionizom, predstavlja simbol blagostanja i plodnosti.

Dioniz se osvećuje zbog Likurgova svetogrđa. U *Ilijadi* se navodi da kada je Dioniz kao dijete obilazio svoje zemlje, Likurg ga je napao na brdu Nysa i natjerao u bijeg *hijade*, Atlantove kćeri iz Dionizove pratnje. Likurg je počeo sjeći svetu lozu koja je nicala iza svakog koraka boga Dioniza koji je bio prisiljen pobjeći. Zasljepljen ludilom koje mu je poslao Zeus, Likurg je raskomadao vlastitog sina za kojeg je, u borbi s lozom, povjerovao da je jedan od čokota te na kraju, prema mitu prikazanom na čaši, umire.

Neki autori pretpostavljaju da se zelena boja pehara pretvara u crvenu evocirajući zrenje grožđa koje iz zelene prelazi u crvenu boju te se može transformirati u vino, nektar Dioniza ili Bakha u doba Rimljana. Taj su pehar vjerojatno koristili u svečanostima u čast boga Bakha, jednom od religijskih običaja Rimljana oko 4. stoljeća poslije Krista. Pehar simbolizira godišnji ciklus transformacije vinove loze i utjelovljuje kalež u koji se stavljalo dionizijsko piće.

U zbirci biografija rimskih careva, *Historiae Augustae*, spominje se postojanje dikroičnih čaša i to u pismu koje je, po svemu sudeći, car Hadrijan poslao svom zetu Servianusu. On spominje poklon koji se sastoji od dvije dikroične čaše.

Šaljem ti posebne čaše koje mijenjaju boju, a koje sam dobio na poklon od jednog svećenika iz hrama. Darujem ih tebi i mojoj sestri. Nadam se da ćete ih koristiti na banketima i prilikom svetkovina.

Misterij dikroičnog stakla

Dikroični efekt se postiže kada se u tekuću staklenu masu doda jako mali postotak nanočestica zlata i srebra koje se u koloidnom stanju rasprše u staklu.

U staklenu masu ovog pehara majstori su na milijun čestica stakla dodali 330 čestica srebra i 40 čestica zlata. Veličina tih nanočestica je nevjerojatna: imaju promjer od oko 50 nanometara, što znači tisuću puta manji od kristala soli. Kada ih se osvijetli, ovi metali u koloidnom stanju zaustavljaju svjetlosne valove plavog spektra, hladnu svjetlost, a propuštaju one crvenog spektra, izazivajući na taj način promjenu boje pehara. Boja se vraća u svoju prirodnu blijedo zelenu čim prestane osvijetljenje.

Iako su neki mišljenja da je taj efekt nastao slučajno, studija provedena na ostacima rimskog dikroičnog stakla pokazuje da je to bio proces dobro poznat rimskim obrtnicima visokog ranga. Pretpostavlja se da su se radionice nalazile u Rimu i u Aleksandriji te da su majstori znali izračunati omjer nanočestica zlata i srebra u koloidnom stanju prema ukupnoj masi stakla koja će se koristiti. Ipak, samo su vrsni majstori znali proizvoditi dikroično staklo i skulptorski ga obraditi.

Međutim, do danas nije pronađen nikakav zapis koji bi nam razotkrio tu izvanrednu formulu i tehniku.

Pehar je dugo intrigirao znanstvenike sve dok 1990., pojavom moćnih mikroskopa, misterij nije razjašnjen.

Neizbježno se nameće pitanje na koji su način majstori u to vrijeme mogli proizvesti nanočestice, ali i zaključak da su stare civilizacije zapravo poznavale neke složene tehnološke procese te da je sve novo možda samo zaboravljeno staro znanje.

S francuskog prevela: Vesna Perhat

***Mitovi su ključevi koji nas vode
razotkrivanju duhovnih potencijala
ljudskog života.***

Joseph Campbell

www.nova-akropola.com